

نشود جزء قانون اساسی که نخواهد شد در این صورت قسم خوردن ضرر ندارد و از امروز بعد دیگر ما به پیرویه ایرادی بدولت نداریم .

**سعدالدوله** - حجباً حجباً این رای شخصی نیست من بطور میتوانم حقوق موکلین خود را از دست بدهم .

**حسینعلیخان** - در این صورت بهتر میتوانبد حقوق خود را حفظ نناید .

**مخبر الملک** - امروز حاضر شده بودیم که قسم یاد نماییم و قرار بود آقایان حجج اسلامیه هم حضور داشته باشند چون بجهت ایشان سامانی روی داده و بمجلس اطلاع داده اند که امروز نمی توانند تشریف بیاورند باشد برای روزهای دیگر که آقایان هم حضور داشته باشند و امروز هیچ مذاکره در این خصوص نکنیم و قسم بجهت راستی و درستی یاد کردن منافات با اتمام اصول اساسی ندارد .

**حاجی امین الضرب** عرض بنده این است امروز قسم خوردیم و این اصولی که امروز باید نوشته شود یکی دو فقره از این اصول قبول نشد آنوقت تکلیف چیست .

**سعدالدوله** قسم بردن نوع است یک قسم شرعی است که تکلیف هر مسلمانی و افراد ملت است قسم بخورد که بملت و دولت خود خیانت نکند و معلوم است هر کس داخل اینکار و مجلس شده روز اول قسم خورده و یک قسم رسمی است که در این گونه موارد باید یاد کرد یعنی قسم بخورند که باین قوانین اساسی که گذاشته شده خیانت نکرده و تخلف ننمایند حالا که اصول آن تمام نشده صحیح نخواهد بود پس باشد برای چند روز دیگر که اصول اساسیه تمام شده و بصره برسد آنوقت قسم یاد نماییم .

**حسام الاسلام** - مایک سلطنت داریم و یک دولت عبارت از شخص اعلیحضرت است و دولت عبارت از هیئت وزرا باید وزرا هم قسم یاد نمایند که بملت و سلطنت خیانت نکنند همچنانکه ما هم قسم یاد می نماییم که خیانت بدولت و ملت ننماییم .

**رئیس** - البته آنها هم باید قسم یاد نمایند و در موقعش در نظام نامه نوشته شده و قید خواهد شد .

**حاجی امین الضرب** - بعد از تمام شدن نظام نامه اساسی ما قسم می خوریم و منتظر آنها هم نمیشویم .  
**آقا میرزا فضلعلی** - ( الحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدانا الله والصلوة والسلام علی محمد و آله التتبعین علی ذلک بعد فقد قال الله تبارک و تعالی فاعصوا بحیثما و لا تفرقوا ) خداوند متعال امر می کند ما بندگان را باینکه دلهای خود را یک نوا داشته و با هم یکی باشیم و از هم جدا نشویم العمدله اساس این کار بواسطه این مجلس محترم تازه بدست آمده پس در این صورت برای ما لازم است که من بعد اسم اصفهانی و آذربایجانی و طهرانی و قفقازی و سنی و شیعه تبریز همه را در دائره اسلامیت دانسته و این اسلام بدانیم و قبیله اینطور شد از این بعد از بردن اسم مملکتی دون مملکتی عیب نمی بینیم و همه خوبی را برای یکدیگر میخواهیم و امیدواریم که رگهای مارگو خون های مارک اسلام و خون اسلام باشد خواه قسم بخوریم یا نه بخوریم تفاوتی ندارد و هیچ قسمی بالاتر و بهتر از دانستن شرافت اسلام نیست .

**آقا میرزا فضلعلی** - این مسئله را باید در فصل علیحدہ قید نمایند مادامیکه عدۀ منتخبین ملت مطابق عدۀ منتخبین دولت حاضر نشده مجلس سنا منعقد نشود .

**سعدالدوله** - در ممالک خارجه به اجزاء مجلس سنا مراجع داده نمیشود بجهت این که از متولین و شاهزادگان و پیرمردان دنجیا که صلاحیت داشته باشند بعضی افتخار و شرف انتخاب می شوند حال نمیدانم در این باب آنجا هم قید شده و بهمین جهت بود که پرسیدم حقوقی از طرف دولت برای اعضاء مجلس سنا معین شده یا نه مسئله دیگر که در انتخابات اینجا هیچ ملاحظه نشده در باب وکالت است که باید وکیل دارای شرایط و صفاتی که در نظامنامه قید میشود بوده و داوطلب باشد نه اینکه مجبوریت در کار باشد اشخاصی که میل بوکالت دارند باید اسامی خود را اعلام نموده و خودشان را معرفی نمایند و داوطلب باشند .

( چون ملاحظه نمودند باین ترتیب مباحثه و مذاکره اصلاح نظامنامه مجلس سنا چند روز طول خواهد کشید لهذا قرار شد هر کس ایرادی دارد در حاشیه نسخه چاپی که عموم و کلادداشت یادداشت نموده بکمیسیون بدهند که در آنجا تفهیم و تصحیح شده روز یکشنبه قرائت شود ) .

**مذاکرات دارالشوری ملی**  
**روزی یکشنبه چهارم شهر محرم الحرام ۱۳۲۵**  
خلاصه مذاکرات روز سه شنبه ۲۸ ذی الحجه الحرام ۱۳۲۴ قرائت شد .

**رئیس** - اعضاء انجمن قانون نویسی همچو تصور نمودند که متمم اصول قانون اساسی نوشته شده حاضر میشود که امروز قرائت شود نظامنامه برای مجلس بلدیّه نوشته شده امروز آن خوانده شود مسئله دیگر موافق مستخدمین است که تشکی کرده اند صورت آن را هم نوشته اند در مجلس مطرح مذاکره شده بتصویب اعضاء مجلس اصلاح شود .  
( همه گفتند خیلی خوب است و شروع بخواندن نظامنامه مجلس بلدیّه شد در فصل اول در خصوص اینکه انجمن بلدیّه حق رسیدگی و تاسیس بعضی ادارات شهری دارد مثل کتابخانه و قرائت خانه های عمومی و در خانها تیاتر ها و موزه خانها و غیره مذاکره شده جمعی گفتند لفظ ( تیاتر ) نوشتن هیچ صحیح نیست ) .

**بحرالعلوم** - خیلی غریب است که این نظامنامه را با نوشتن اینطور الفاظ بمجلس فرستاده اند که قرائت و تصحیح شود .

**حاجی محمد اسماعیل آقا** - ضرری ندارد تیاتر عائی هستند که بجهت وعظ و تربیت و آگاه کردن مردم تشکیل می یابند .

**حاج شیخعلی** - بسیار خوب ولی باید تلفظ و عبارتی نوشت که اشاره باین ترتیب داشته باشد و این گونه الفاظ در این مجلس محترم نباید مذاکره شود .

**بحرالعلوم** - موزه خانه هم فایده ندارد  
**میرزا ابوالحسن خان** - چرا آثار کهنه را در آنجا میگذارند باعث بصیرت مردم و فایده زیاد است .

( ای بسا ناورده استشنا بگفت )  
( جان او با جان استشنا است جفت )  
و کسی که این شرافت را نداند خدای بخواید خون آن یک نیست باز تفاوتی برای آن نخواهد کرد خواه قسم بخورد و یا نخورد پس بهتر این است از بابت قسم این چند روزه مذاکره بیان نیاید تا اصول نظام نامه اساسی تمام شود و چنانکه اشاره شد باید خود را مقید بقسم نکنیم بلکه مقید باسلامیت بکنیم که خداوند حکم باشد میانه ماها .

( شروع بخواندن نظامنامه مجلس سنا شد )  
**مخبر الملک** چند ایراد در این نظامنامه بنظرم رسیده در حاشیه نسخه که در دست دارم یادداشت نموده ام در ماده اول که عبارت آن این است ( مجلس سنا بموجب اصل چهار و یکم قوانین اساسی مؤسس و مقرر است ) لفظ ( مجلس شورای ملی ) بعد از لفظ قوانین اساسی لازم است نوشته شود که صریح باشد . در ماده دوم که عبارت آن این است ( اعضای این مجلس مرکب از شصت نفر خواهد بود نصف از طرف قرین الشرف همایونی استقرار می یابد پانزده نفر از اهالی تهران و باقی از اهالی ایالات و نصف از طرف ملت انتخاب خواهند شد ) بجای لفظ ( باقی ) عبارت ( پانزده نفر ) باید نوشته شود .

( همه تصدیق نمودند که هر دو ایراد صحیح است و قرار شد بهمین طور نوشته شود )  
**حاجی سید نصرالله** - در ماده دوم لفظ ( استقرار ) از طرف دولت و لفظ ( انتخاب ) از طرف ملت نوشته شده جهت چیست بناید هر دو بلفظ ( انتخاب ) نوشته شود .

**مخبر الملک** - من دو ایراد دیگر دارم ایراد اول اینکه مادر انتخابات و کلاه مجلس شورای ملی بتجربه فهمیدیم که انتخاب عمومی اسباب اشکال است و عقیده بنده این است که انتخاب اعضاء مجلس سنارا بشهرهای بزرگ مخصوص نمایند اولاً بجهت اینکه عدۀ اعضاء کفایت بر تمام ولایات و شهرهای کوچک نمیکند ثانیاً زودتر انتخاب میشوند ایراد دوم شرطی است که برای منتخب و منتخب طبقات قرار داده اند و این صحیح نیست زیرا که مطلق شاهزاده و یا اعیان و یا اهل علم معلوم نیست شخصیت داشته باشند خوب است اما مسلمانیم لیاقت و علم را شرط قرار بدهیم و بسبب این شرط انتخاب مخصوص شهرهای بزرگ میشود و در شهرهای کوچک و دهات البته اینگونه اشخاص نیست .

**عون الدوله** - ماها که مقصود ما اینست بعد ما مشوق باشیم جوانان مملکت درصدد تحصیل شرف و علم باشند شرط مخصوص بودن انتخاب اعضاء مجلس سنا بشهرهای بزرگ مانع پیشرفت این مقصود است زیرا اهالی شهرهای کوچک و دهات وقتی که از این انتخاب محروم مانند موجب یأس آنها شده دیگر در پی تحصیل شرف و علم نخواهند رفت .

**مخبر الملک** - شما وادار کردید نکته را که نباید بگویم لابد اشاره نمایم فعلاً اگر انتخاب اعضاء مجلس سنا مخصوص شهرهای بزرگ نشود دولت در مدت قلیلی بتوسط تلگراف منتخبین خود را معین نموده و همه حاضر میشوند و منتخبین ملت مدت بسیاری طول خواهد کشید آنوقت مجلس سنا منعقد شده و اکثریت آرا به بامتضین دولت خواهد شد .

**حاجی محمد تقی شاهرودی** - امروز روز ایراد نیست این دفعه اول قرائت نظامنامه بلدی است حق ایراد در دفعه ثانیه است که قرائت شود .  
**رئیس** - عیبی ندارد و این یک لفظ (تباثر) هیچ نوشته نشود بهتر است .

(از بابت معارف گفتگو شد که طوری نمایند موافقت داشته باشد حتی در دهات هم اسباب معارف فراهم شود )

**رئیس** - خوب است در این موقع یک توضیحی بشود این انجمن بلدی که منحصر در شهر ها نیست بلکه اهالی بلوکات و دهات و قصبه ها و شهرهای کوچک هم میتوانند از روی قاعده تأسیس انجمن بلدی نمایند منتهی دهات و بلوکات احتیاجشان کمتر است و در شهر بیشتر ولی اگر همه یک مجلس باشد آنوقت عوارضات لازمه از شهری و دهاتی یکسان گرفته میشود پس نسبت بهات زیادتر گرفته شدو بآنها ظلم خواهد شد حال اینکه احتیاجاتشان کمتر است در اینصورت باید مجلس دهات و بلوکات با مجلس بلدی شهر تفاوت داشت و از هم جدا باشند که هر یک بقدر حاجت خود تأسیس انجمن بلدی نموده عوارض بدهند.  
**حاج شیخعلی** - این نظامنامه از منشآت است یا ترجمه ؟

**رئیس** - ترجمه است ولی باید در مجلس تصحیح و تنقیح شود .

**آقای میرزا فضلعلی** - تکلیف انجمن بلدی آن است کدر احتیاجات و آسایش مردم و نظم بلدی جلب نظر کند نه جلب منفعت این پولوائیکه جمع میشود بمعارف مهمه خرج شود ولی از این نظامنامه معلوم نیست که این انجمن بلدی از برای جلب منفعت است یا دفع ضرورت و تمام شهرهایی نظم و ترتیب و بهمه مردم سخت میکند .

**رئیس** - اینها اینکه شما میگوئید تکلیف نظمیه است کجوز قانون و وزارت داخله است و از برای حکام و نظمیه و غیره نوشته میشود و ترتیب دانه خواهد شد انشاءالله بعد از مشاوره تمام شده قرائت میشود مقصود شادمان اینجا بعمل خواهد آمد .

**آقا میرزا فضلعلی** - این نظامنامه است یا قانون بلدی ؟

**رئیس** - هم نظامنامه است و هم قانون .  
**آقای میرزا فضلعلی** - پس این عوارضاتیکه گرفته خواهد شد از روی چه میزان خواهد بود .  
**رئیس** - این عوارضات هم جزو مالیات است و کلبه عمل مالیات باید در مجلس شورای ملی مذاکره شده بهر طور تصویب کردند از همان قرار باید دریافت دارند .

(پس از خوانده شدن نظامنامه بلدی به قرار شد نسخهای متعدد نوشته شود و بهمه اعضاء مجلس بدهند که بدست ملاحظه نموده ایرادات خودشان را یادداشت نمایند کدر قرائت دوم از روی بصیرت تنقیح شود و در این موقع حاجی نبیل الملک از طرف وزارت خارجه بمجلس آمده بعضی پیغامات از جانب وزیر خارجه رساند ) .

**رئیس** - چند فقره اظهارات بوزارت خارجه شده که دو سه فقره آن شخصی بود جواب داده بودند یکی دو فقره آن عمومیت داشت اولاد مخصوص ( فئوسل ) باطوم بود که ایرانی هسای

مقیم آنها شکایت کرده بودند میفرمایند دفع آن تعذبات شده و انشاءالله بعد ها آوده خواهند بود .  
ثانیاً در باب فروش اطفال قوچانی میفرمایند در اینخصوص اسناد در وزارت خارجه هست وقوع این مسئله صحت دارد و احکامی هم در این باب صادر شده و مطرح مذاکره بود ولی امروزه آن شدت را ندارد .

**حاج شیخعلی** - این تعذبات از طرف حکومت است یا مباشرین ؟

**رئیس** - حکومت پول میخواهد لابد رعیت هم باید فرزند خود را فروخته تهیه پول برای حکومت نماید و تلکرافتی هم در اینخصوص از عشق آباد کرده اند خوانده شود .

**آقای سید محمد تقی** - تلکراف را قرائت نمودند خلاصه مضمون آن این است .

اگر چه از شامد کسی قسم نمیخواهد ولی ما ایرانیان مقیم عشق آباد که پنج هزار نفر هستیم بشف و دین و اسلام قسم یاد می نمایم و خداوند را بشهادت میطلبم که به چشم خود دیدیم که اطفال قوچا آنها را در عشق آباد مثل گوسفند و سایر حیوانات به تر کمانها می فروختند و کسی نبود دادرسی نماید و در خصوص بانک ملی هم کمال همراهی را داریم (در این موقع تمام اهل مجلس و ناشران گریه مفصلی نمودند بطوریکه نمیتوانستند خود داری نمایند ) .

**حاجی محمد اسمعیل آقا** - عرض میکنم بعد از این گریه بهترین کاریا این است که مجازات این شخص را اکیداً از دولت بخواهید و هر کسی این داغ را ببل ایرانیان گذاشت بمجازات برسد که باعث تشفی قلوب شود .

**شرف الدوله** - کاغذی هم از باطوم نوشته اند ملاحظه نمایند .

**آقای میرزا محمود** - از فرادیکه تحقیق شده و معلوم گشته باعث این فروخته شدن اطفال سردار مخفی قوچانی شده و حالا هم اسبابی فراهم کرده است در عوض این خدمت امتیاز بگیرد .

**حاجی محمد اسمعیل آقا** - هر کس هست باید بمجازات برسد .

**سید الحکماء** - عقیده من آن است آنچه که گرفته بدمد که اطفال مسترد شوند .

**حاج سید عبدالحمین** - الحمدلله رب العالمین که خداوند بر همه مسلمانان منت گذاشت و اسباب انتقاد این مجلس را فراهم آورد ما هم مثل جدم حضرت ابی عبدالله علیه السلام که در میدان شهادت یک و تنها ایستاده طلب نصرت و یاری میکرد استغاثه مینمایم و الحمدلله شما هم که در اینجا جمع شده اید امانی ملت هستید و منتخب ملتای عموم میباشد و بجهت داد رسی حاضر هستید پس مذاکره و اصلاح این مسئله بیک روز و دو روز ممکن نیست چند روز لازم دارد و این نحو کارها بیست و چهار سال است کدر صفحات خراسان متداول است و این هم بردو قسم است بکی اینکه حکومت پول میخواهد لابد رعیت اطفال خود را فروخته تهیه پول میکند دیگر اینکه جمعی هستند کارشان همین است ولی اینها کم هستند باید این امور را اصلاح شده و بداد مظلومین رسیدگی شود .

**آقای میرزا ابوالحسن خان** - در صورتیکه آقا میرزا معبود عنوان کرده آن شخص اینجا

حاضر است و باعث این کار شده باید خواست و بمجازات برسد .

**حاجی شیخعلی** - باید از وزیر داخله خواست .  
**آقا میرزا فضلعلی** - از آن کسانی که باعث فروختن اطفال شده اند هم از احاکم کل وهم از مباشرین استرداد اطفال را بخواهند و نیز اموالی را که از این راه حلال جمع نموده اند بگیرند صرف این کار نمایند بهترین مجازات ها است دیگر لازم به تنبیه و سیاحت نیست .

**حسنعلی خان** - عرض دارم - کلیه در این مملکت تا امروز نمیتوان گشت اجزاء حکومت مشغول باشند زیرا کارها کم کل تماری گرفته میفرستادند آنها را اجزاء تماری گرفته میگوید فلان کار را بکنید تمام این کارها راجع بحکومت کل است .

**آقای میرزا فضلعلی** - ابتدا چنین نیست هزار و چندین سال است کمانها گریه میکنیم برای اینکه این زیاد و شمر و ابن سعد امام حسین علیه السلام را کشته اند و حل آنکه با میزید بود .

**حاج سید عبدالحمین** - میتوانیم بگوئیم که یزید ماخوذیت شدیدتر ندارد ؟

**بصر العلوم** - اگر حاکم کرده است او مقصر است و الا مباشر .

**آقای میرزا محمود** - سردار مخفی قوچانی اینجا حاضراست و خودش در حقیقت حاکم مستقل بوده است باید از او مواخذه شود .

**حاج سید عبدالحمین** - بلی حکومتهاى جزء خراسان حکومت ندارند در وقت سلطنت دارند .

**آقای سید محمد تقی** - این تحکم است حاکم جزء بدون اطلاع حاکم کل نمیتواند کاری بکند رعایا وقتیکه از حاکم جزء تعدی دیدند بجا کم کل هارش میشوند باید رفع تعذبات را از رعایا نماید اینجا بکس بوده از فرار معلوم سوار شاهسون برای تقویت حکومت جزء هم فرستاده است و اجزا و حکومت جزء هر چه مستقل باشند باز بدون اطلاع رئیس نمیتواند اقدام بکاری نمایند .

**آقای میرزا محمود** - من نمیگویم حکومت کل تصرف ندارد بلکه هر دو مقصر هستند اما در این موقع این شخص بیشتر مقصراست .

**آقای سید حسین** - هر وقت عرضی در این خصوصاً کردیم گفتند سند لازم دارد امروز سند در دست داریم و حاضراست که فروش اطفال بدست آصف الدوله شده است اگر سایرین هم فروخته اند پولش باز رسیده ماکار باجرا نداشتیم طرف ما آصف الدوله است باید اطفال را مسترد دارد اومی داند با اجزاء خودش مقصود اینست که فقط ما را کره نباشد نتیجه هم بعمل آید .

**آقای میرزا ابوالحسن خان** - از وزیر داخله بخواهیم شخص معین نشود هم از مباشرین از حکومت استرداد اطفال خواسته شود و هر کس باعث این کار شده بمجازات برسد .

**آقای سید محمد تقی** - من میگویم لعن الله الراشی و الراشی ومن بینهما .

**آقا سید مهدی** - معاوماتی دارم . شخص سابق الذکر قانونی وضع کرده و سند هم در دست هست که در اطراف گناباد و بجنورد و غیره هر کس متوفی شود خانه او را مهر کرده و اموالش را ضبط میکردند و باسم عشر گرفتن دو عشر به عشر می

گرفتند ( جمعی گفتند این عمومیت دارد منحصر بانجا نیست).

**رئیس** - بعضی از آقایان تردید کردند که پس فردا مجلس منعقد است یا نه حال میگویم در مجلس مذاکره شده با کثرت آراء فراد آن داده شود (جمعی گفتند مجلس باشد بهتر است)

**حاجی محمد اسمعیل آقا** - یکروزه شبه باشد عیب ندارد بعد از آن تا چهاردهم محض احترام عاشورا تعطیل شود ولی مجلس که منعقد میشود نتیجه داشته باشد.

**آقای سید محمد تقی** - امروز هم نتیجه داد و فرار شد بوزیر داخله از باب فروش اطفال فوجان زخمه نوشته شود.

**حاجی محمد قی** در خصوص پسر بهادر نوشتید چه نتیجه بشد که حالا در این خصوص نوشته شود.

### نامه آخوند ملا محمد کاظم خراسانی بعنوان مجلس شورای ملی

بمجلس محترم شورای ملی شید الله تعالی اذکانه بعد از اهداء قنا و نعت و اداء مراسم تبریک و تهنیت معروض میدارد در این موقع گرامی که بمحمد الله تعالی و حسن عفايته و بتوجهات مقدسه حضرت حجة عصر اردو حنا فداه پریشانها و ویرانهای ناشئه از استبدادات و قسر انظار باغراض شخصیه و اغراض از مصالح نوعیه را نوبت بیابان و باقتضای کمال دین پروری و خلوص نیت ذات اقدس شاهنشاهی ادام الله تعالی سلطانه و سعادت این عهد فرخنده که یابنده بادقلب مبارک همایونی که (بین اصبعی الرحمن است) بمقد این مجلس خجسته که نخستین مرحله ترقی است مدح طاف فرمودند لازم دانسته پس از قیام بوظایف دعا گوئی آن ذات اقدس اهلی و اداء شکر آن مواهب عطی بمراسم تبریک مبادرت نموده بمقتضای کرمه مبارکه (فان الذکر ی تنفع المؤمنین) محض مزید تذکر معروض دارد که این اساس بزرگ که (بعد اللئالی و اللتی) بمعهده کفایت آن دینداران بادیات و دولت خواهان باغیرت سیرده شده مفتاح سربلندی دین و دولت و بیایه قوت و شوکت و استغناء از اجانب و آبادانی مملکت است و الله مللو دول عالم در این موقع بگران حال مایند تا از این اتفاق ملی و مجلس شوری که آخرین علاج امراض مزمنه مملکت است چه نتیجه گیریم و چنانچه بعون الله تعالی و حسن تالییده در این مرحله بطوریکه باید قدم برداریم امید است که انشاء الله تعالی از مهالك نجات و عمارت بپا بماندگان همعنان کردیم و بالعکس اگر خدای نخواست باز هم افراض شخصیه منظور و جلوگیری باشد امکان استعدادی خود را باطل و عرض و ناموسمان را بر باد داده و انگشت نمای ملل و دولو مصداق (تخافون ان یتخطفکم الناس) خواهیم بود اذنا الله تعالی من ذلك حالا که برای اصلاح مفاسد و تکبیل نواقص آزادی مرحه فرمودند انشاء الله تعالی هیچ دقیقه را رفر گذار فرمودند قوانین محکمه دین مبین را که ناموس کبر و از اعظم اسباب ترقی و رفوذ و نقطه رسمی از آن باقیست صحیحاً بموقع اجرا مع مصالح دولت و انتظامات مملکت را بر وجه احسن و نظام اتقن مرتب و ابواب استبدادات و تعدیات و حیف و میل و خائنیکه خانه ملت را چنین ویران و روزگار دولت

ابد آیت را که حارس دین و مایه شرف مان است باین درجه منتهی وزیر بار این مبلغ خطیر قرض از اجانب نموده بکلی مسدود و اسباب تخلص از دمت این قرض و صرف دخل دولت در مصالح لازم و استعدادات موجه قوت و شوکت که اول قدم ترقی است ترتیبات صحیه فراهم و مقدمات استغناء از اجانب که مایه ثروت و مکت و تخلص از فقر و ذلت و بیزاریه مونه و همدستی متمکنین از ابناء وطن و اطمینان آنها بدم تلف و عنوان اموال موقوف است با فکر ثابته و تدابیر حکیمانه تدریجاً مایه و صرف جهد و بلل مهجه خواهند فرمود انشاء الله تعالی و الله باله تعالی و بولی امر صلوات الله علیه علی ابائه الطاهرین و السلام علیکم و رحمة اللعور کاته (الاحقر الجانی محمد کاظم الخراسانی)

### مذاکرات دارالشورای ملی

**روز سه شنبه ۶ شهر محرم الحرام ۱۳۲۲**  
**مستشار الدوله** - چند روز قبل مستدعیات اهالی آذربایجان در هفت ماده بدوالت پیشنهاد شد یکی عزل مسیونوز و مسیو پریم است که قبول شد برای اینکه بدانیم بجهت چه مزول شدند لازم است بدانیم که مسیونوز و مسیو پریم را و دو نفر دیگر را برای چه کار بانجا آوردند. بجهت این بود که بواسطه علم و تجربه آنها اداره کمرک مرتب شود لاغیر یعنی اولاً اداره کمرک را ترتیب صحیه داده دایر نمایند و ثانیاً معلم باشند برای کسانی که در آن اداره هستند لکن نه برای اشخاصیکه از کار ماری هستند عوض اینکه اداره کمرک را منظم نموده و سایرین هم علم و تجربه خودشان را بیاموزند شش اداره دیگر را در تحت اداره خود آورده و عنوان وزارت را هم بدست آوردند نزدیک بود مسیونوز را شیخ الوزرا و یاصدر الوزراء بگویند این بود که کم کم رعب مسیونوز در قلوب اثر کرده چنان تصور کردند که عزل مسیونوز از معالات است اگر عزل مسیونوز را بخواهیم آسمان بر زمین می آید این شد عزل آنها را خواسته دولت هم عزل آنها را قبول کرد قرار شد بجای مسیونوز مسیو کینه یا مسیو نالار بعنوان ناظمی یا مستشاری در کمرک باشند منتهی اختلاف مانده بود که اسم مدیری هم داده شود یا رئیس و مدیر ایرانی باشد فقط آن فرنگی را باسم مستشاری قبول نماییم حالا معلوم میشود در حقیقت مزول نگرفته اند بلکه یک فرنگی دیگر را آنجا آورده بر آنها افزوده اند این دو نفر مسیو نوز و پریم دستور العمل بآن یک نفر میدهند و خانه مسکونی آنها هم همانجا است این شد سه نفر رئیس (وزاد فی الطنبور نشه اخری) پس معلوم میشود از مسئولیتی که داشتند بیرون رفتند آن یک نفر را برای خودشان راپورتچی و غیر آور قرار دادند و چند روز قبل معلوم شده در نهادم و سوختن اسنادی که مطالب فهمیده میشود سمی دارند که آن اسناد را خراب بکنند برای اینکه آنها را خارج کردند لازم بود آن روزی که اینها را عزل نمودند تحویل بگیرند بوزیر مالیه یا یک نفر رئیس ایرانی بدهند و علت دیگر که شده می ترسیم با این اهمال و هرج و مرجی که شده فردا خواهند گفت که موعده قسط وجه استعراض روس رسید و آنها خواهند گشت شما این دو نفر را برداشتید کار آنها عیب افتاد اعتقاد من این است که مجلس یکی از این دو نفر را اختیار نماید یا وزیر مالیه را

دعا بخواهید و شوال نامیده چرا وقتی که آنها را برداشتید تحویل نگرفتید و ادارات را تحویل بکس دیگر ندادید این ایضا حاد را از او بخواهیم حفظ کنیم یا اینکه شرحی بمسندارت بنویسیم و این ایضا حاد را بخواهیم.

**حاجی شیخ علی** - شقایق بهتر است وزیر مالیه خواهد گفت بمن ندادند.

**مستشار الدوله** - وزیر مالیه نمیتواند عذر بیاورد عزل آنها برای این شد که وزیر مالیه نگویید وزارت کمرک با من نیست لهذا آنها را معزول کردند که در تحت نظارت او بیاید معلوم میشود این ها حرف ظاهری برای اسکات مردم رده.

**حاج شیخ علی** - تسلیم بوزیر مالیه ملزم بود یاغیر فقط عزل آنها بود.

**آقای سید محمد تقی** - بعد از شناساندن دولت وزرا را این حرفها پذیرفته نیست.

**حاجی شیخ علی** - کلام در این است باو بگویند بتو تفویض کردیم باو نکفتند بتو دادیم و تفویض نمودیم.

**آقای میرزا فضلعلی آقا** - بوزیر مالیه اگر امروز تکلیفی بکیم میتواند بگوید ریاست سابق با من نبود و قرار شد نظامنامه و قوانین دستور العملی مرا بدهید آنوقت از من مسئولیت بخواهید پس بصدور اعظم بهتر است.

**احسن الدوله** - مزول نمودن مسیو نوز و مسیو پریم بهوای نفس شد ای تبه و تدارک بود نه فکر اداره را نمودیم و نه فکر نقدی اداره و ملاحظه نکردیم آنها را معزول کردیم یک نفر آدم داریم باندازیم یادرو لایات و اطراف آدم گذارده ایم صاحب کتد اگر سابق اجزاء کمرکات پوشهر و سایر سرحدات یک واهمه داشتند حالا آن واهمه هم رفت خواستیم یک دروازه را ببندیم دروازه ما باز نمودیم. یقین بدانید اگر اقدامی نشود ترتیب حساب و کتابی هم نداریم مسئولیت آنها از میان خواهد رفت هر صاعتی که اقدام نشود دار و ندامان از میان خواهد رفت نه مفتشی داریم و نه اظهاری کردید.

**حاجی شیخ علی** - چون عزل او فوری بود و فوری دولت باید فقط اموال خودش را بکند.

**احسن الدوله** - صریحاً عرض میکنم اگر دولت این ملاحظات را میکرد و این ادارات را باین طور اگذار بآنها نمی کرد حالا اینها نمیکفتند که تاحال وزرا را سیر می کردیم اکنون و کلارا باید سیر نماییم.

**حاجی شیخ علی** - تاحال مجلس متوقع چیزی نبوده.

**مستشار الدوله** - اینها بیکه آقای احسن الدوله گفتند درست در میانه میگویم باید به علاج پرداخت اولاً مسیونوز را که سرانکار آوردند مسیو کینه حاضر بود منتها مسیونوز نباشد مسیو کینه باشد نگفتند تمام بلژیکی ها معزول باشند حتی مسیو لاورس را هم تلگرافاً خواستیم توقیف باشد تا خیانات او ثابت بشود پس هیچ ادارات کمرک خالی از مدیر بلژیکی نبوده باین شکل معایب سابقه اگر یکی بود حالا زیاده تر شده اگر هم بی موقع بود عزل مسیونوز درست عزل شده دولت هم قبول کرد حالا باید بجهاد کرد که اسناد از میان بیشتر نروید بر این است که پیش آمد و گذشته یکی از این دو نفر را که گفتیم عزل نمایند.